

Сватенкова Т. І.

кандидат психологічних наук, доцент,
докторантка Прикарпатського Національного університету імені Василя Стефаника
tatianasvatenkova@gmail.com

ORCID id 0000-0002-4921-9033

**МОТИВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДЛІТКА
У ПЕРІОД ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ**

У статті розкрито особливості психосоціальної ситуації розвитку підлітків в умовах пандемічної кризи і обґрунтовано гостру необхідність вивчення її впливу на сфери життєдіяльності особистості на даному віковому етапі: емоційну, мотиваційну, поведінкову, міжособистісне спілкування, фізичний стан. Проаналізовано стан проблеми у міжнародному масштабі. Визначено роль і місце мотиваційного компонента у структурі потенціалу підлітка. Проведено ґрунтовне дослідження з використанням методики В.Е.Мільмана «Вивчення мотиваційної сфери особистості», анкетування батьків і вчителів, порівняльний аналіз успішності дітей до і під час дистанційного навчання. Розкрито фактори впливу на мотивацію підлітка та сфери, що зазнали найбільших змін у ситуації пандемічної кризи в Україні. У дослідженні прийняло участь 360 осіб 14-17 років із 10 різних шкіл Центральної, Північної та Західної України, 387 батьків відповідних дітей та 120 учителів відповідних шкіл. Опитування було добровільне, анонімне і з використанням Google form інструментів. Охарактеризовано емоційний та мотиваційний профілі особистості у структурі мотиваційного потенціалу підлітка. Показано зв'язок розвитку психологічного потенціалу підлітка з психосоціальною ситуацією, зокрема важливість відвідування підлітками школи. Розкрито особливості змін у емоційній, мотиваційній, поведінковій сферах, у сфері міжособистісного спілкування, фізичного стану. Відмічено зниження мотивації до навчальної діяльності, зменшення контактів з оточенням, інфантильність поведінки, що свідчить про поширення депресивних та кризових станів серед підлітків. Визначено сутність психологічного потенціалу підлітка. Охарактеризовано мотиваційний потенціал підлітків у навчальній діяльності як базовий у структурі психологічного потенціалу особистості, діагностовано мотиваційний та емоційний профілі особистості підлітка. Доведено залежність розвитку мотиваційного потенціалу підлітків у навчальній діяльності від особливостей психосоціальної ситуації, пов'язаної з карантинними заходами.

Ключові слова: мотиваційний потенціал особистості підлітків у навчальній діяльності; пандемічна криза; підлітки; психологічний потенціал особистості; сфери життєдіяльності підлітків (емоційна, мотиваційна, поведінкова, міжособистісне спілкування, фізичний стан).

© Сватенкова Т.І., 2021

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2021

Вступ. Соціально-психологічна ситуація в Україні перетерпіла суттєві зміни. Світова пандемія, жорсткі карантинні заходи, недостатнє інформування суспільства, стигматизація суспільної думки, високі ризики для здоров'я населення — все це створило нову психосоціалну реальність існування населення.

На тлі пандемії COVID-19 розвинулася безпрецедентна криза, яка торкнулася не лише охорони здоров'я, а й усіх сфер суспільного життя та видів діяльності, і особливо відчутно — в країнах, що розвиваються. Профілактичні заходи для уникнення зараження вірусом — соціальне дистанціювання та ізоляція, чинять значний вплив на суспільство (Duan and Zhu, 2020). Такі умови потребують пси-

хологічної, соціальної та нейробиологічної адаптації, адже психіка дітей і підлітків зазнає серйозних випробувань, до подолання яких суспільство виявилось не готовим. Як свідчать результати досліджень серед підлітків, значна частка осіб мала несприятливі переживання, зокрема, 66,7 % підлітків зазнали принаймні однієї психологічної травми та близько 50 % — більш ніж однієї. Найчастіше йшлося про хвороби батьків (24 %), фінансові труднощі (22 %), сімейні негаразди (18 %) та вживання батьками алкоголю (17 %) (Mendez et al., 2009; Benjet et al., 2010). Під час пандемії ці проблеми загострюються і набувають ще більшого масштабу. Загальновідомо також, що розвиток особистості у підлітковому віці відбувається у діяльності і спілкуванні, які в умовах

пандемічної кризи суттєво змінилися. Тому потрібні дослідження, які б допомогли з'ясувати особливості адаптації підлітків до нових умов.

Мета статті — розкрити особливості впливу психосоціальної ситуації на мотиваційний потенціал підлітка.

Аналіз проблеми. З огляду на те що майже всі діти у світі минулий рік у тій чи іншій формі провели в режимі ізоляції, новий аналіз ЮНІСЕФ, базований на даних проекту Оксфордського університету з відстеження заходів урядів у відповідь на поширення COVID-19 (COVID-19 Government Response Tracker), дає змогу виявити деякі з найбільш тривалих режимів ізоляції у світі.

«Беручи до уваги загальнонаціональні режими ізоляції й обмеження свободи пересування у зв'язку з пандемією, це був довгий рік для всіх нас, особливо для дітей, — заявила Виконавча директорка ЮНІСЕФ Генрієтта Фор. — Коли день за днем ви віддалені від своїх друзів і близьких і, можливо, перебуваєте вдома наодинці з тим, хто здійснює над вами насильство, наслідки можуть бути серйозними. Багато дітей відчувають самотність, тривогу, занепокоєння і страх за своє майбутнє. Ми повинні вийти з цієї пандемії, вдосконаливши підхід до охорони психічного здоров'я дітей і підлітків, і для цього потрібно приділити цій проблемі належну увагу» (UNICEF Ukraine 2021).

Пандемія заходить уже на другий рік, тож стає відчутнішим її вплив на психічне здоров'я і психосоціальний добробут дітей і молодих людей. Нещодавнє опитування молоді в межах проекту ЮНІСЕФ U-Report (U-Report, 2020), проведене в Латинській Америці і країнах Карибського басейну серед більш ніж 8 000 респондентів, засвідчило, що понад чверть молодих людей відчувають тривогу, а 15% — стан депресії.

Контекст, сучасний стан, поняття та методи. Очевидно, що такий стан проблеми і тотальність

її прояву вплинули на усі сфери життєдіяльності дитини. Так, анонімне добровільне опитування серед вчителів старших класів, проведене у 10 школах різних регіонів України (Прикарпаття, Центральний та Північний), виявило зниження активності учнів (360 осіб 14-17 років) на 40% (присутність на заняттях, готовність вчитися і приймати участь в освітніх заходах), суттєво знизилася успішність (на 35%) за період дистанційного навчання.

Анонімне опитування батьків цих учнів проводилося у формі анкети з питаннями змішаного типу. Питання стосувалися наступних сфер життя підлітків: емоційної, мотиваційної, поведінкової, міжособистісного спілкування, фізичного стану. Із отриманих відповідей ми сформуваємо групи понять, які характеризують кожен сферу через прояв протилежних характеристик даної сфери, а саме:

Емоційна сфера: Агресія — Доброзрачливість; Тривога — Спокій; Відчуття страху — Безпеки; Пригніченість — Піднесення.

Мотиваційна сфера: Прогрес — Регрес; Інтерес — Байдужість; Досягнення успіху — Уникнення невдач; Загальна навчальна активність — Вибірковість у навчальній діяльності.

Поведінкова сфера: Покращення сімейних стосунків — Погіршення сімейних стосунків; Самостійність — Інфантильність, залежність; Розвиток особистості — Стагнація.

Міжособистісне спілкування: Дистанційне (переважно) — Особистісне; Активність — Пасивність.

Фізичний стан: Покращення — Погіршення — Без змін.

Отримані дані щодо характеристик вищезазначених сфер життєдіяльності підлітків ми узагальнили у таблицях. Проаналізуємо їх більш детально.

Таблиця 1.

Характеристики емоційної сфери підлітків

	Тривога	Спокій	Агресія	Доброзрачливість	Страх	Безпека	Пригніченість	Піднесення
Σ	300	60	210	150	320	40	185	175
%	84	16	58	42	89	11	52	48

Результати опитування батьків свідчать, що у емоційній сфері підлітків превалюють відчуття

страху (у 89% респондентів), тривоги (у 84%), агресії (58%), пригніченості (52%).

Таблиця 2.

Характеристики мотиваційної сфери підлітків

	Прогрес	Регрес	Інтерес	Байдужість	Досягнення успіху	Уникнення невдач	Загальна активність	Вибірковість
Σ	103	257	115	245	110	250	130	230
%	29	71	32	68	31	69	36	64

Прогрес у мотиваційній сфері своїх дітей батьки вбачають у підвищенні балів по навчальним предметам, активне бажання оволодіти новими знаннями і навичками, читання книг і перегляд розвиваючих відео. Регрес, навпаки, показує зниження балів по навчальним предметам, небажання читати, вчитися і пізнавати щось нове. Поняття інтересу виражає зацікавленість темами учбових завдань, спілкування на освітню тематику, визначеність із професією і напрямом подальшого навчання. Байдужість вказує до втрати інтересу до навчання, власного розвитку і невизначеність у майбутньому. Мотивація досягнення успіху вказує на активне

оволодіння дитиною знаннями і активні дії щодо досягнення високих результатів у навчанні. Уникнення невдач, навпаки, свідчить про апатію до власної успішності у навчальній діяльності, дії, спрямовані на отримання «позитивного» балу. Загальна активність означає однаково старанне ставлення до виконання усіх домашніх завдань, а вибірковість — тільки до певних предметів. Отримані дані вказують на значну перевагу у підлітків регресу у навчанні у порівнянні з прогресом (71% проти 29), байдужості у порівнянні з інтересом (68% проти 32%), уникнення невдач у порівнянні з досягненням успіху (69% проти 31%).

Таблиця 3.

Характеристики поведінкової сфери підлітків

	Покращення стосунків	Погіршення стосунків	Самостійність	Інфантильність	Розвиток	Стагнація
Σ	197	163	162	198	80	180
%	55	45	45	55	22	78

У поведінковій сфері у період карантину батьки надають перевагу якості стосунків у сім'ї. Саме тому першою характеристикою покращення стосунків у сім'ї є збільшення кількості різних видів спільної діяльності батьків і дітей, підвищення розуміння, покращення якості спілкування, тощо. Це зазначає 55% респондентів. Погіршення означає відсторонення, відчуження дитини від батьків, замкненість і часті сварки (45%). Поняття самостійності означає самостійне виконання учбових завдань і домашніх обов'язків, інфантильність — залежність від бать-

ківського контролю та допомоги як у навчанні, так і у повсякденних справах (45% і 55% відповідно). Розвиток вказує на активні дії щодо розвитку власної особистості: читання книг, оволодіння новими навичками, спорт, хобі та ін. Стагнація вказує на наявність прокрастинації та лінощів у дитини, небажання розвиватися, задоволення тим, що є, відсутність життєвих перспектив і дієвої спрямованості на їх досягнення. Дані, отримані щодо цих характеристик, засвідчують значне превалювання стагнації у поведінковій сфері підлітків у порівнянні з розвитком (78% проти 22%).

Таблиця 4.

Характеристики міжособистісного спілкування підлітків

	Дистанційне	Особисте	Активне	Пасивне
Σ	234	126	288	72
%	65	35	80	20

У сфері міжособистісного спілкування «дистанційне» батьки визначали як таке, що здійснюється за допомогою індивідуальних засобів зв'язку та за допомогою інтернет ресурсів, а особисте — коли спілкування дитини проходило особисто з друзями та однолітками. Активність спілкування визначається кількістю активного вербального спілкування особисто і невербаль-

ного — дистанційно. Пасивне спілкування означає передачу інформації за допомогою текстових повідомлень, відео та аудіо файлів. Результати дослідження свідчать, що у сфері міжособистісного спілкування підлітки надають перевагу активному спілкуванню (80%) у дистанційному режимі (65%). Активне особисте спілкування, на нашу думку, досягло критичної межі (33%).

Таблиця 5.

Характеристики фізичного стану підлітків

	Покращився	Погіршився	Не змінився
Σ	77	170	103
%	22	48	30

Результати опитування вказують на значне погіршення фізичного стану респондентів (48%), що разом із попередніми результатами (переважання негативних емоційних станів, суттєве зниження мотивації, зменшення контактів з оточенням, інфантильністю поведінки) може свідчити про поширення негативних станів у підлітків, загальну тенденцію поширення депресивних та кризових станів.

Аналіз змісту та обговорення. Сьогодні бракує досліджень щодо впливу пандемії на психічний стан, мотивацію та психологічний потенціал дітей та підлітків. Тривалий карантин, страх перед інфікуванням, розчарування та нудьга, брак контактів з однолітками та вчителями, недостатній особистий простір удома та втрата близьких людей спричиняють серйозні психологічні наслідки для дітей та підлітків (Wang et al., 2020). G. Sprang and M. Silman (2013) порівнювали симптоми посттравматичного стресового розладу (ПТСР) у батьків і дітей, які перебувають на карантині, та групи контролю, які не зазнали таких обмежень. У представників першої групи симптоми ПТСР виникали частіше (28 проти 17 %). Тривалий період карантину та накладення обмежень на свободу дій є чинниками ризику серйозного психологічного впливу (Brooks et al., 2020). Тривале перебування в ізоляції та безробіття підвищують ризик збільшення споживання батьками алкоголю та інших психоактивних речовин, жорстокого поводження з партнерами та дітьми, сімейних суперечок і сексуального насильства (Wang et al., 2020).

Російський дослідник Г. Зараковський визначає психологічний потенціал особистості як систему її психологічних властивостей, що зумовлює можливість успішної життєдіяльності в різних сферах життя. Властивостями особистості, з яких формується психологічний потенціал, є: загальна активність, мотиваційна установка на досягнення; спрямованість; здібності; регуляторні якості (Зараковський, 1998).

На нашу думку, психологічний потенціал особистості не обмежується ресурсами людини, що перебувають у латентному стані, а є більш широким утворенням. Л.С. Виготський вказує, що «все внутрішнє у вищих формах було зовнішнім» і власне «кожна вища психічна функція проходить через зовнішню стадію розвитку, тому що функція є першочергово соціальною». При цьому основою успішності засвоєння зовнішніх форм поведінки є власна активність індивіда та необхідність практичного застосування набутої функції у життєдіяльності (Виготський, 2005). Таким чином, розкриття потенціалу особистості залежить від активності особистості (самореалізації потенційних ресурсів та можливостей) та соціального оточення, яке може підтримати, а може

відштовхнути конкретну активність людини, забезпечити можливості для практичної реалізації потенціалу або не забезпечити.

У нашому дослідженні нас особливо зацікавив мотиваційний потенціал підлітків у навчальній діяльності як базовий у психологічному потенціалі особистості. Актуальність дослідження зумовлює необхідність отримання базових знань і навичок для опанування майбутньої професії, що не можливе без активного успішного засвоєння навчальної програми. Саме тому, окрім вище зазначених опитувань і анкетування, ми провели діагностику мотиваційної структури особистості за В.Е.Мільманом (Мільман В.Е., 1990). Методика дозволяє діагностувати мотиваційний (МП) і емоційний (ЕП) профілі особистості. Участь у дослідженні була добровільною та анонімною.

Мотиваційний профіль особистості характеризується наступними парами (типами) характеристик:

- Прогресивний тип — характеризується помітним перевищенням рівня розвиваючих мотивів над рівнем мотивів підтримуючих. Даний тип переважає у осіб, що досягли успіху в роботі чи навчанні. Так само характерний для особистості з соціально спрямованою позицією.
- Регресивний тип — протилежний прогресивному і характерний перевищенням загального рівня підтримуючих мотивів над розвиваючими мотивами. Часто зустрічається серед школярів з низькою успішністю.
- Імпульсивний тип — найбільш характерний для школярів і студентів. Відображає значну диференціацію і, можливо, конфронтацію різних мотиваційних факторів всередині загальної структури особистості.
- Експресивний тип — у цьому типі відбивається певна вибіркова диференціація мотиваційних чинників окремо по групах підтримуючих і розвиваючих мотивів. Названий так в зв'язку з тим, що виявляє певну кореляцію з експресивним типом акцентуації особистості (за Л.А. Гройсманом), тобто з прагненням суб'єкта до підвищення рівня самоствердження.
- Сплющений — відображає недостатню диференційованість мотиваційної ієрархії особистості, її бідність. Найчастіше зустрічається у школярів, особливо — з низькою успішністю. Помітна тенденція його зменшення з віком.

За результатами опитування маємо наступні типи прояву мотиваційного профілю особистості серед учасників, яке ми відобразили у *таблиці 6*.

Типи прояву мотиваційного профілю підлітків

	Прогресивний	Регресивний	Імпульсивний	Експресивний підтримуючий	Експресивний розвиваючий	Спрощений
Учасники	40	320	240	30	40	50
%	11	89	67	8	11	14

Узагальнені дані у таблиці 6. Свідчать про значне превалювання у підлітків регресивного (89%) та імпульсивного (67%) типів проявів мотиваційного профілю особистості.

Емоційний профіль особистості виражений наступними типами характеристик:

Стенічний тип — відображає прагнення суб'єкта до активних, діяльнісних емоційних переживань і стійку, конструктивну, керовану позицію у важких ситуаціях.

Астенічний тип — відображає схильність суб'єкта до гомеостатичного комфорту, емоційним переживанням гедоністичного типу, а також невміння керувати собою у важких ситуаціях, дратівливість, схильність до прояву різного роду захисних механізмів.

Змішаний стенічний тип — характеризується стенічністю фрустраційної поведінки і астенічністю емоційних проявів. Показує певну різноспрямованість всередині емоційної сфери. Найбільш характерний для молоді. Корелює з характеристиками «імпульсивного» мотиваційного профілю.

Змішаний астенічний тип — характеризується стенічною емоційністю і одночасно астенічною фрустраційною поведінкою. Зустрічається зрідка. Характерний для п'ятикласників: вони емоційно вольові, але ще не навчилися управляти собою у важких ситуаціях.

Результати дослідження емоційного профілю особистості підлітка ми представили у таблиці 7.

Таблиця 7.

Типи прояву емоційного профілю особистості підлітка

	Стенічний	Астенічний	Змішаний стенічний	Змішаний астенічний
Σ	60	184	81	35
%	17	51	22	10

Якщо проаналізувати отримані дані, то маємо переважачі типи мотиваційного профілю «регресивний» та «імпульсивний». У емоційному профілі переважає астенічний тип переживань емоцій та фрустраційних станів (51%). Очевидно, що більшість учасників дослідження у мотиваційній сфері керуються мотивами гедоністичного типу, спрямовані на діяльність, що забезпечує загальні життєві потреби, не спрямовані у бік розвитку і освіти, уникають активної діяльності та самостійних рішень. Характер мотиваційних проявів є імпульсивним, керованим швидкоплинними емоціями, часто не конструктивний, залежить від настрою, мотиви діяльності часто конфронтують між собою. Якщо порівняти дані результати із результатами успішності, навчальної активності та спостереження батьків, маємо невтішну картину. Усі методи дослідження підтверджують суттєві зміни у мотивації до навчання у бік зниження інтересу, зниження успішності, зменшення зацікавленості і не бажання розвиватися у більшості респондентів. Це корелює із імпульсивним характером мотивації та прийняття рішень. Разом з переважаючим типом емо-

ційного профілю «астенічний» можна говорити про наявність емоційного виснаження, високої тривожності. Порівнявши показники фізичного стану підлітків, емоційної сфери та емоційного профілю мотиваційної структури особистості, є підстави констатувати у більшості респондентів наявність ознак астенічного синдрому.

Астенічний синдром — патологічний стан, виражений слабкістю, зниженням працездатності, емоційними перепадами (Кожина Г.М., 2020). Астенічний синдром проявляється фізичною й психічною стомлюваністю, що виникає вже після незначних навантажень. Молодим людям важко зосередитися і тому вони погано запам'ятовують. З'являється емоційна нестриманість, лабільність, підвищення чутливості до звуків, світлу, кольору. Сповільнюється темп мислення, молоді люди відчують труднощі під час розв'язання складних інтелектуальних задач.

Висновки. Дистанційне навчання не може дати відчуття згуртованості, а для дітей і підлітків відчуття приналежності до групи є важливим. Діти ходять до школи не лише для того, щоб

навчатись — вони ще спілкуються, взаємодіють з іншими, зустрічаються з труднощами і викликами. З іншими дітьми вони набувають соціальних компетенцій. Це важливий досвід, що відбувається поміж уроками у різних видах виховної діяльності.

Результати дослідження показали, що тривала суспільна психосоціальна депривація разом із загрозою державного рівня негативно впливає на важливі сфери розвитку підлітків, а саме:

- в емоційній сфері переважають тривожність, відчуття страху, агресії, пригніченості;

- у поведінковій сфері, не дивлячись на певне покращення стосунків у сім'ї, поширена інфантильність, залежність, небажання розвиватися;
- мотивація до навчання знижена, наявні переважно байдужість, мотивація уникнення невдач, навчальна вибірковість;
- мотиваційний профіль структури особистості має яскраво виражену регресивну тенденцію вкупі із імпульсивністю;
- емоційний профіль особистості показав переважання астеничного типу емоційних та фрустраційних переживань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Benjet, C., Borges, G., Méndez, E. et al. *Eight-year incidence of psychiatric disorders and service use from adolescence to early adulthood: longitudinal follow-up of the Mexican Adolescent Mental Health Survey*. *Eur Child Adolesc Psychiatry* 25, 163–173 (2016). <https://doi.org/10.1007/s00787-015-0721-5>
2. *COVID-19 GOVERNMENT RESPONSE TRACKER 2020* <https://www.bsg.ox.ac.uk/research/research-projects/covid-19-government-response-tracker>
3. Ginny Sprang, Miriam Silman. *Posttraumatic stress disorder in parents and youth after health-related disasters*. *Disaster Med Public Health Prep.* 2013 Feb;7(1):105-10. doi: 0.1017/dmp.2013.22.
4. Li Duan, Gang Zhu. *Psychological interventions for people affected by the COVID-19 epidemic* *Lancet Psychiatry* (2020) Apr; 7(4):300-302. doi: 10.1016/S2215-0366(20)30073-0. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32085840/>
5. Samantha K Brooks, Rebecca K Webster, Louise E Smith, Lisa Woodland, Simon Wessely, Neil Greenberg, et al. *The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence*. *The Lancet Journal*. VOLUME 395, ISSUE 10227, P912-920, MARCH 14, 2020
6. *The impact of COVID-19 on the mental health of adolescents and youth* <https://www.unicef.org/lac/en/impact-covid-19-mental-health-adolescents-and-youth>
7. *UNICEF Ukraine 2021* <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/least-1-7-children-and-young-people-has-lived-under-stay-home-policies-most-last>
8. Wang Y, Zhang D, Du G et al. *Remdesivir in adults with severe COVID-19: a randomised, double-blind, placebo-controlled, multicentre trial*. *Lancet* 2020, Apr 29. Doi: 10.1016/S0140-6736(20)31022-9.
9. Выготский Л.С. (2005). *Психология развития человека*. М.: Изд-во Смысл; Эксмо, 1136 с.
10. Заракowski Г.М. (1998). *Психологический потенциал индивида и популяции* (Г.М. Заракowski, Г.Б. Степанова). *Человек*. №3. С. 50-59.
11. Кожина Г.М. (2020). Астеничний синдром // Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/>
12. Мильман В. Е. (1990). *Метод вивчення мотиваційної сфери особистості*. Практикум з психодіагностики. Психодіагностика мотивації і саморегуляції. М., С.23-43.

Сватенкова Т. И.

МОТИВАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ПОДРОСТКА В ПЕРИОД ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ

Аннотация. В статье раскрыты особенности психосоциальной ситуации развития подростков в условиях пандемической кризиса и обоснованно острою необходимость изучения ее влияния на сферы жизнедеятельности личности на данном возрастном этапе: эмоциональную, мотивационную, поведенческую, межличностное общение, физическое состояние. Цель статьи — раскрыть особенности влияния психосоциальной ситуации на мотивационный потенциал подростка. Проанализировано состояние проблемы в международном масштабе. Определены роль и место мотивационного компонента в структуре потенциала подростка. Проведено детальное исследование с использованием методики В.Е.Мильмана «Изучение мотивационной сферы личности», анкетирование родителей и учителей, сравнительный анализ успеваемости детей до и во время дистанционного обучения. Раскрыты факторы влияния на мотивацию подростка и сферы, претерпевших наибольшие изменения в ситуации пандемической кризиса в Украине. В исследовании приняло участие 360 человек 14-17 лет 10 различных школ Центральной, Северной и Западной Украины, 387 родителей соответствующих детей и 120 учителей соответствующих школ. Опрос был добровольный, анонимный и с использованием Google form инструментов. Охарактеризованы эмоциональный и мотивационный профили

личности в структуре мотивационного потенциала подростка. Показана связь развития психологического потенциала подростка с психосоциальной ситуацией, в частности важность посещения детьми школы. Раскрыты особенности изменений в эмоциональной, мотивационной, поведенческой сферах, в сфере межличностного общения, физического состояния. Отмечено снижение мотивации к учебной деятельности, уменьшение контактов с окружающими, инфантильность поведения, свидетельствует о распространении депрессивных и кризисных состояний среди подростков. Определена сущность психологического потенциала подростка. Охарактеризованы мотивационный потенциал подростков в учебной деятельности как базовый в структуре психологического потенциала личности, диагностирован мотивационный и эмоциональный профили личности подростка. Доказана зависимость развития мотивационного потенциала подростков в учебной деятельности от особенностей психосоциальной ситуации, связанной с карантинными мероприятиями.

Ключевые слова: мотивационный потенциал личности подростков в учебной деятельности; пандемическая кризис; подростки; психологический потенциал личности; сферы жизнедеятельности подростков (эмоциональная, мотивационная, поведенческая, межличностное общение, физическое состояние).

Svatenkova T. Iv.

MOTIVATIVE POTENTIAL OF A TEENAGEER DURING DISTANCE LEARNING

Given that almost all children in the world spent some time in solitary confinement last year, a new UNICEF analysis based on the Oxford University project to track government action in response to the spread of COVID-19 (COVID-19 Government Response Tracker), allows to detect some of the longest isolation modes in the world. 139 million children worldwide, including children living in countries such as Paraguay, Peru and Nigeria, have been required to comply with mandatory national isolation regulations for at least nine months from 11 March 2020, when COVID -19 was identified as a pandemic. This meant that they mostly had to stay at home. Another 193 million children lived under the recommended national isolation regimes during the same period.

The article reveals the peculiarities of the psychosocial situation in the adolescents` development in the pandemic crisis context and the reasonably acute need to study its impact on the spheres of an individual`s life at this age stage: emotional, motivational, behavioral, interpersonal communication, physical condition. The article`s purpose is to reveal the features of the psychosocial situation influence on the motivational potential of a teenager. The state of the problem on an international scale is analyzed. The role and place of the motivational component in the structure of a teenager`s potential have been determined. A detailed study was carried out using the methodology of V.E. Milman "Studying the motivational sphere of personality", parents and teachers` questionnaires, a comparative children progress analysis before and during distance learning. The influence factors on the motivation of a teenager and the sphere that have undergone the greatest changes in the situation of the pandemic crisis in Ukraine are revealed. The study involved 360 people aged 14-17, 10 different schools in Central, Northern and Western Ukraine, 387 parents of the respective children and 120 teachers of the respective schools. The survey was voluntary, anonymous and using Google form tools.

We used to think that adolescents have a high behavioral ability. The nervous processes speed and constant communication help them to quickly adapt to new environmental conditions. They have a high psychological potential compared to adults. But the pandemic situation and numerous studies have shown that the potential is not sufficiently addressed. Many adolescents have experienced quarantine restrictions and distance learning. During a pandemic, children are considered potential virus carriers, and for parents they are often the reason for working from home. However, children suffer the most from quarantine psychologically, because their lives have completely changed. The mental load for all family members is extremely high, but above all — for children. All these and many other factors have created a dangerous social psychosocial deprivation situation for children, where mental health, social adaptation, development and the child`s personality psychological potential realization are endangered.

The emotional and motivational profiles of the personality in the adolescent`s motivational potential structure are characterized. The relationship between the development of the teenager`s psychological potential and the psychosocial situation is shown, in particular the importance of school attendance by children. The features of changes in the emotional, motivational, behavioral spheres, in the sphere of interpersonal communication, physical condition are revealed. A decrease in motivation for learning activity, a decrease in contacts with others, an infantilism of behavior is noted, indicating the spread of depressive and crisis states among adolescents. The essence of the psychological potential of a teenager has been determined. The motivational potential of adolescents in educational activity is characterized as basic in the structure of the psychological potential of the personality, the motivational and emotional profiles of the adolescent`s personality are diagnosed. The dependence of the development of the motivational potential of adolescents in educational activities on the characteristics of the psychosocial situation associated with quarantine measures has been proved.

The pandemic and quarantine have shaken the basic security sense, because we have to deal with a new situation that is uncontrollable. Due to age, adolescents are more vulnerable and sensitive to such challenges than adults. Therefore, it is important how adults react to quarantine, how they cope with the situation. Adolescents and parents are very interdependent. Adolescents also feel confused in this situation, may feel aggression.

In addition, adolescents need their own world, where there is communication with peers, games, their own rules, trends. Game is one of the ways to cope with stress, to work out complex experiences. It is difficult to be fully in this world in long-term isolation, although it is necessary.

When an adolescent is in school live or attends a group, he feels the framework and rules that help him adjust to the learning process, to organize himself. When learning is online, the holistic perception of the situation is lost, it becomes fragmentary. After all, an adolescent not only perceives and remembers information and reproduces it, he lives and feels it. The online format does not allow for this and the knowledge is not so well remembered.

Distance learning cannot give a sense of cohesion, and for adolescents a belonging to a group sense is important. Adolescents go to school not only to learn — they also communicate, interact with others, face difficulties and challenges. They acquire social competencies with other adolescents. This is an important experience that occurs between lessons in different types of educational activities.

The study results showed that prolonged psychosocial deprivation together with the state level threat has a negative impact on adolescent`s important areas development, namely:

- anxiety, fear feelings, aggression, depression is dominated in the emotional sphere;*
- despite some improvement in family relations, in the behavioral sphere widespread infantilism, dependence, unwillingness to develop;*
- motivation to learn is reduced, there is mostly indifference, motivation to avoid failure, educational selectivity;*
- personality structure motivational profile has a pronounced regressive tendency coupled with impulsivity;*
- the personality`s emotional profile showed the emotional asthenic type predominance and frustrating experiences.*

Social, emotional intelligence is needed for adolescent`s development. Prolonged quarantine and isolation take up space for the development, these skills` maintenance and training. This is, for example, the ability to ask for help or provide it to those who need it. It is formed in a live relationship, not online. Therefore, long-term isolation can affect the adolescents` construction the model of relationships with society in later adult life.

Keywords: *the motivational potential of the personality of adolescents in educational activities; pandemic crisis; adolescents; psychological potential of the personality; spheres of life of adolescents (emotional, motivational, behavioral, interpersonal communication, physical condition).*

Стаття надійшла до редакції: 12.09.2021р.

Прийнято до друку: 18.09.2021р.